

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

COVID 19: Οι διεθνείς εξελίξεις και οι περιορισμοί για την ελληνική οικονομία

1. Εισαγωγή

Οι επιπτώσεις από τη γενικευμένη οικονομική και κοινωνική διαταραχή που έχει προκαλέσει η πανδημία COVID-19 σε ολόκληρο τον πλανήτη είναι άνευ προηγουμένου και κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει τι θα συμβεί το επόμενο χρονικό διάστημα. Επαρκή και αξιόπιστα στοιχεία για την εξέλιξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ της υγειονομικής και της οικονομικής κρίσης δεν υπάρχουν. Ως αποτέλεσμα, οι επίσημες προβλέψεις κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών για την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας, αλλά και των εθνικών οικονομιών, αποκλίνουν σημαντικά μεταξύ τους, ενώ χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό αβεβαιότητας και μεταβλητότητας.

Τα νέα δεδομένα που διαφοροποιούν τη νέα κρίση από όλες τις προηγούμενες, σε βάθος και ένταση, είναι τα εξής: η τρέχουσα κρίση (α) ξεκίνησε από την πραγματική οικονομία και ειδικότερα τους κλάδους των υπηρεσιών, ως συνέπεια της πολιτικής επιλογής του lockdown, και όχι από το χρηματοπιστωτικό σύστημα, όπως για παράδειγμα η κρίση του 2007-2008, με συνέπεια να προκληθεί ένα διττό σοκ προσφοράς και ζήτησης, (β) απλώνεται οριζόντια σε όλες τις οικονομίες, αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, αλλά με ασύμμετρες επιπτώσεις, (γ) επιταχύνει ήδη συσσωρευμένες δυσλειτουργίες και ανισορροπίες της παγκόσμιας οικονομίας που αποτυπώνονταν στην προ πανδημίας τάση επιβράδυνσης των ρυθμών μεγέθυνσής της, και (δ) συμπλέκεται με τα mega-trends της κλιματικής αλλαγής, της ψηφιακής επανάστασης, της δημογραφικής προοπτικής, της μεταναστευτικής κρίσης και της γεωπολιτικής αβεβαιότητας δημιουργώντας μια νέα, πολύπλοκη και ασταθή παγκόσμια πολιτική οικονομία.

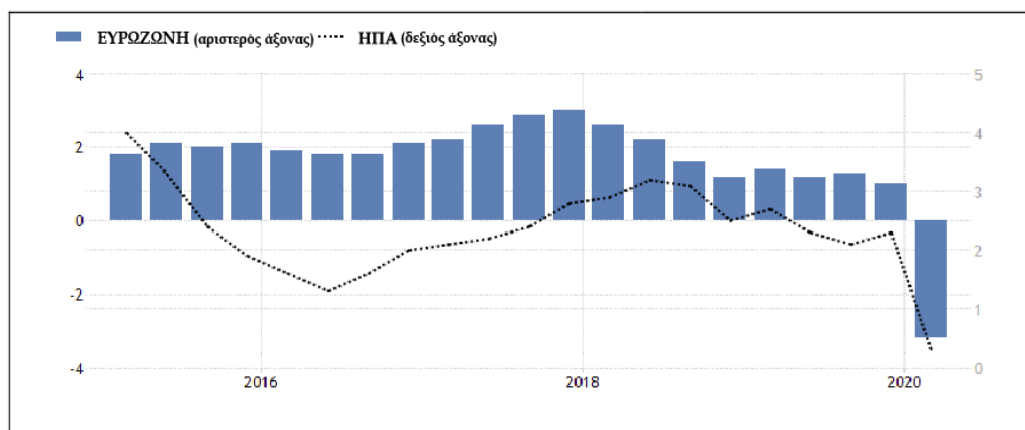
Στο τελευταίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων του ΙΝΕ ΓΣΕΕ αναλύθηκαν τα δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας, οι

περιορισμοί της διαδικασίας ανάκαμψής της (αναπτυξιακοί, μακροοικονομικοί, δημοσιονομικοί), ενώ παρουσιάστηκαν και τέσσερις παραμετρικοί παράγοντες του κινδύνου που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία από το δημοσιονομικό σοκ της πανδημίας με όρους φερεγγυότητας και πιστοληπτικής αξιοπιστίας του Δημοσίου. Επειδή και οι τέσσερις αυτοί παράγοντες (βάθος ύφεσης και δυναμική ανάκαμψης, δημοσιονομική προσαρμογή, όροι και κόστος αναχρηματοδότησης χρέους, εξελίξεις στις ξένες αγορές χρήματος) σχετίζονται και με τις διεθνείς εξελίξεις, στο παρόν Δελτίο επικεντρωνόμαστε κυρίως στα προβλήματα της παγκόσμιας οικονομίας. Η σωστή ανάγνωση και κατανόηση των διεθνών και των ευρωπαϊκών εξελίξεων και των πιθανών εξωτερικών περιορισμών που δημιουργούνται είναι απαραίτητη για μια ρεαλιστική αξιολόγηση των βραχυ-μεσοπρόθεσμων συνεπειών της υγειονομικής και της οικονομικής κρίσης στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

2. 2020: Ένα νέο κεφάλαιο στην ιστορία της παγκόσμιας οικονομίας

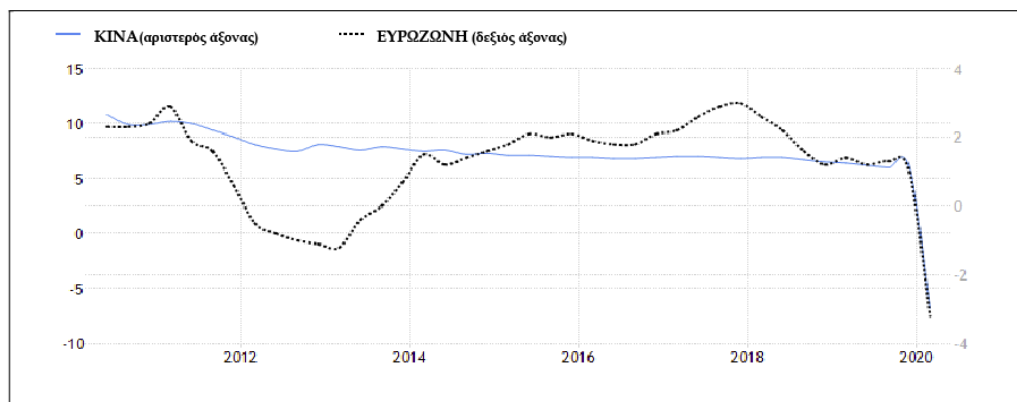
Όλες οι επίσημες εκτιμήσεις τείνουν στη διαπίστωση ότι η οικονομική κρίση που πυροδότησε η πανδημία COVID-19 θα είναι χειρότερη από εκείνη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του τι έχει συμβεί είναι το γεγονός ότι τον Ιανουάριο του 2020, το ΔΝΤ ανέμενε ετήσια αύξηση 3,3% στο παγκόσμιο ΑΕΠ. Με τις τελευταίες αναθεωρημένες προβλέψεις του, το ΔΝΤ εκτιμά ότι η παγκόσμια οικονομία θα έχει πτώση 3% το 2020. Για τις ΗΠΑ, το ΔΝΤ αναμένει για φέτος ύφεση 5,9%, για την Ευρωζώνη ύφεση 7,5%, ενώ για την Κίνα προβλέπει ανάπτυξη 1,2% (βλ. Διαγράμματα 1 και 2).

Διάγραμμα 1: Ετήσιοι ρυθμοί (%) μεγέθυνσης ΑΕΠ σε Ευρωζώνη και ΗΠΑ

Πηγή: Trading Economics

Διάγραμμα 2: Ετήσιοι ρυθμοί (%) μεγέθυνσης ΑΕΠ σε Ευρωζώνη και Κίνα

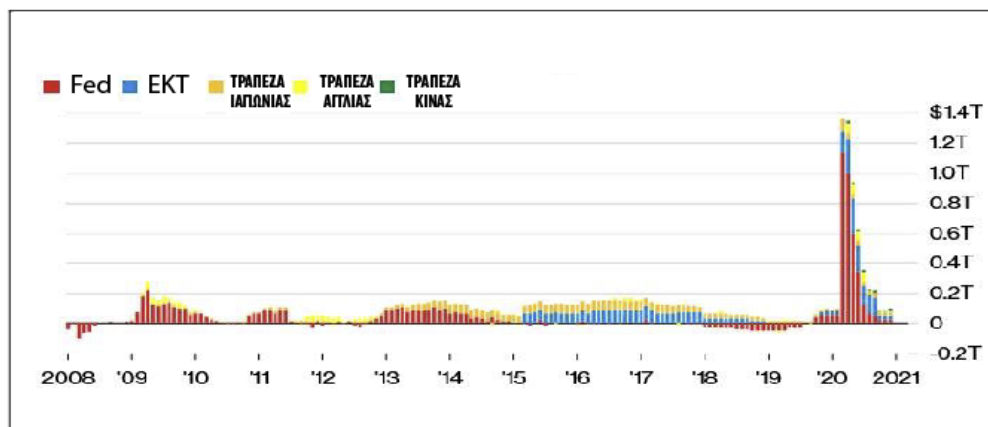
Πηγή: Trading Economics

Οι δυσοίωνες αυτές προβλέψεις αιτιολογούνται από το γεγονός ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας έπληξαν μια ήδη επιβραδυνόμενη παγκόσμια οικονομία: ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ από 5,4% το 2010 υποχώρησε σε 3,6% το 2014 και 2,9% το 2019, έτος κατά το οποίο ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν 23% χαμηλότερος του μέσου όρου της προηγούμενης δεκαετίας. Η επίδοση αυτή ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα της αβεβαιότητας που προκαλεί η τεράστια διόγκωση του ιδιωτικού και του κρατικού χρέους, καθώς και η όξυνση των εθνικών ανταγωνισμών και του προστατευτισμού, με συνέπεια την κάμψη του διεθνούς εμπορίου. Το Ινστιτούτο Διεθνών Χρηματοοικονομικών (IIF) εκτιμά ότι το παγκόσμιο χρέος, δημόσιο και ιδιωτικό, ξεπέρασε τα 255 τρισ. δολάρια στο τέλος του 2019, ποσό κατά 87 τρισ. δολάρια υψηλότερο από αυτό που καταγραφόταν στην αρχή της κρίσης του 2008.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το χρέος αυτό προέκυψε και ως αποτέλεσμα της πολιτικής ποσοτικής χαλάρωσης των κεντρικών τραπεζών, και αποτελεί ένδειξη της πρακτικής αναποτελεσματικότητας της συγκεκριμένης επιλογής νομισματικής πολιτικής. Είναι δε σαφής ο κίνδυνος η παγκόσμια οικονομία να βρεθεί αντιμέτωπη με περαιτέρω συσσώρευση χρέους ως συνέπεια της πανδημίας και της νομισματικής επιλογής των κεντρικών τραπεζών για αύξηση της ρευστότητας ως μέσο αντιμετώπισής της. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, οι εύπορες χώρες αναμένεται να επιβαρυνθούν με επιπλέον δημόσιο χρέος τουλάχιστον 17 τρισ. δολαρίων, καθώς προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης. Όπως παρατηρούμε μάλιστα στο Διάγραμμα 3, οι εξελισσόμενες νομισματικές παρεμβάσεις των πέντε ισχυρότερων κεντρικών τραπεζών το 2020 για τη στήριξη των οικονομιών μέσα από

αγορές κρατικών και εταιρικών ομολόγων είναι πολλαπλάσιες αυτών που σημειώθηκαν το 2008-2009.

Διάγραμμα 3: Η ποσοτική χαλάρωση από 5 μεγάλες κεντρικές τράπεζες (2008-2020)

Πηγή: Bloomberg Economics

Η εμπειρία της τελευταίας δεκαετίας αναδεικνύει τα όρια της νομισματικής επέκτασης ως μοχλού οικονομικής ανάπτυξης. Η πολιτική της ποσοτικής χαλάρωσης υποτιμά το πρόβλημα της φερεγγυότητας που αντιμετωπίζουν τα εθνικά κράτη και όλοι οι θεσμικοί τομείς των εθνικών οικονομιών από την υψηλή μόχλευσή τους και την αδυναμία ικανοποίησης των υποχρεώσεων τους. Αυτή είναι και η κύρια αιτία της περιορισμένης επεκτατικής δυναμικής του νέου δανεισμού: όπως παρατηρούμε στον Πίνακα 1, την περίοδο 2007-2009 στην Ευρωζώνη με 100 μονάδες νέου χρέους επιτυγχάνονταν 44 μονάδες ΑΕΠ, ενώ την περίοδο 2017-2019 επιτυγχάνονταν μόλις 38 μονάδες ΑΕΠ.

Πίνακας 1: Η φθίνουσα ικανότητα του παγκόσμιου χρέους να δημιουργεί ΑΕΠ

	Λόγος μεταβολής ΑΕΠ/μεταβολή χρέους (μ.ό. 2007-2009)	Λόγος μεταβολής ΑΕΠ/μεταβολή χρέους /ΑΕΠ (μ.ό. 2017-α' τρίμηνο 2019)	Ποσοστιαία (%) μεταβολή
Ευρωζώνη	0,44	0,38	-13,5%
Ηνωμένο Βασίλειο	0,42	0,36	-14,3%
Ιαπωνία	0,32	0,27	-14,8%
ΗΠΑ	0,43	0,40	-5,6%
Κίνα	0,65	0,34	-38,2%
Σύνολο χωρών (αθροιστικά)	0,47	0,42	-11,1%

Πηγή: Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών

Τα ευρήματα αυτά αποτυπώνουν το γεγονός ότι ουσιαστικά η αναχρηματοδότηση της υψηλής μόχλευσης αφαιρεί πόρους από την παραγωγική αξιοποίηση του δανεισμού. Με άλλα λόγια, η ρευστότητα που δημιουργούν οι κεντρικές τράπεζες δεν καταλήγει στην πραγματική οικονομία, αλλά αντίθετα οδηγείται στα αποθεματικά του τραπεζικού συστήματος και στις κεφαλαιαγορές. Οι περιορισμοί αυτοί της νομισματικής πολιτικής αποτελούν την κύρια αιτία για την οποία η δημοσιονομική πολιτική μετακινείται σταδιακά στο επίκεντρο της μακροοικονομικής διαχείρισης των κυβερνήσεων για την αντιμετώπιση της υγειονομικής και της οικονομικής κρίσης.

Αυτό προκύπτει από τα δημοσιονομικά μέτρα που λαμβάνονται διεθνώς και που από τις 16/3 ως τις 22/5 ανέρχονταν στα 65 δισ. ευρώ από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ) και σε τουλάχιστον 417 δισ. ευρώ από τις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης, εκ των οποίων τα 14,5 δισ. ευρώ αφορούν την Ελλάδα (ΕΛΙΑΜΕΠ, “9th Newsletter on the economic impact of the Covid-19 pandemic”). Ακόμη λαμβάνονται μέτρα για την ενίσχυση της απασχόλησης (πρόγραμμα SURE 100 δισ. ευρώ, εκ των οποίων 1,5 δισ. για την Ελλάδα). Τα δημοσιονομικά μέτρα που λαμβάνονται αντιστοιχούν περίπου στο 3% του ΑΕΠ των χωρών-μελών, ενώ τα μέτρα ρευστότητας στο 16% του ΑΕΠ των χωρών-μελών¹.

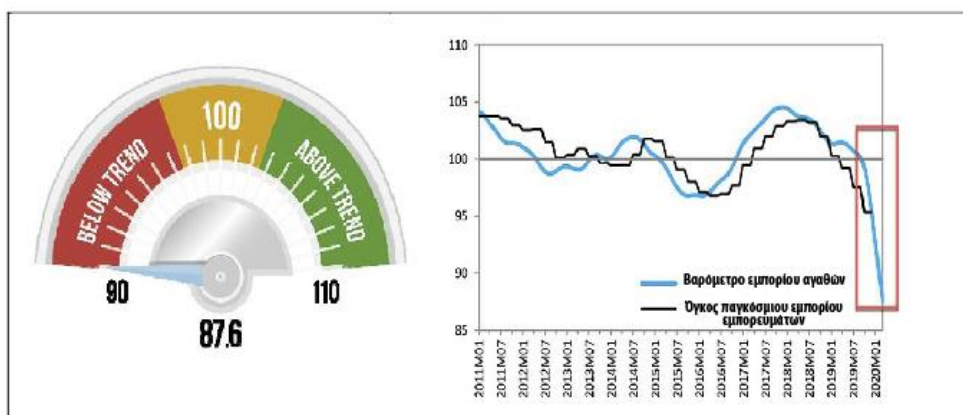
Τα δημοσιονομικά αυτά μέτρα στοχεύουν στη βραχυχρόνια ενίσχυση αφενός των εισοδημάτων των εργαζομένων και της απασχόλησης και αφετέρου των επιχειρήσεων που έχουν αναστείλει τη λειτουργία τους ή/και κινδυνεύουν να κλείσουν. Πρόκειται για προσωρινά αντι-κυκλικά μέτρα που αποσκοπούν στον περιορισμό της βαθιάς ύφεσης. Ωστόσο, η δημιουργία δημοσιονομικών ελλειμμάτων και η περαιτέρω συσσώρευση χρέους αποτελούν ισχυρούς δημοσιονομικούς περιορισμούς ειδικά για τις χώρες της Ευρωζώνης.

Όσον αφορά τις συνέπειες της ανόδου των εθνικών ανταγωνισμών και του προστατευτισμού είναι σημαντικό να αναφερθούν τα ευρήματα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) που δημοσίευσε πρόσφατα στο Βαρόμετρο Εμπορίου Προϊόντων.

¹ Τα μέτρα για την ενίσχυση της ρευστότητας και του κεφαλαίου κίνησης των επιχειρήσεων ανέρχονται στα 305 δισ. ευρώ από πλευράς ΕΕ και σε τουλάχιστον 1.843 δισ. ευρώ από πλευράς χωρών-μελών της Ευρωζώνης, εκ των οποίων 4 δισ. αφορούν την Ελλάδα. Επίσης, λαμβάνονται μέτρα 200 δισ. ευρώ για την ενίσχυση των επενδύσεων μέσω δανείων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Τέλος, στην περίπτωση που θεσπιστεί το Ταμείο Ανάκαμψης της ΕΕ, προβλέπεται να προσθέσει την προσεχή 4ετία άλλα 750 δισ. ευρώ, εκ των οποίων τα 500 δισ. ευρώ σε επιχορηγήσεις και 250 δισ. σε μορφή δανείων.

Στο Διάγραμμα 4 παρατηρούμε μια εκτιμώμενη απότομη πτώση του εμπορίου προϊόντων κατά 13% περίπου στις αρχές του 2020. Με τον δείκτη σήμερα στις 87,6 μονάδες, έχουμε τη χαμηλότερη τιμή που έχει καταγραφεί από τον Ιούλιο του 2016. Σημαντική είναι επίσης η προειδοποίηση του ΠΟΕ πως η εκτίμησή του καταγράφει μόνο τις αρχικές φάσεις της επιδημίας COVID-19 και πως το παγκόσμιο εμπόριο εμπορευμάτων θα μπορούσε να βυθιστεί μεταξύ 13% και 32% το 2020, αν υπάρξει και δεύτερο κύμα πανδημίας. Σημειώνεται ότι ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου εμπορευμάτων συρρικνώθηκε κατά 0,1% το 2019 και ήταν η πρώτη πτώση του από το 2009.

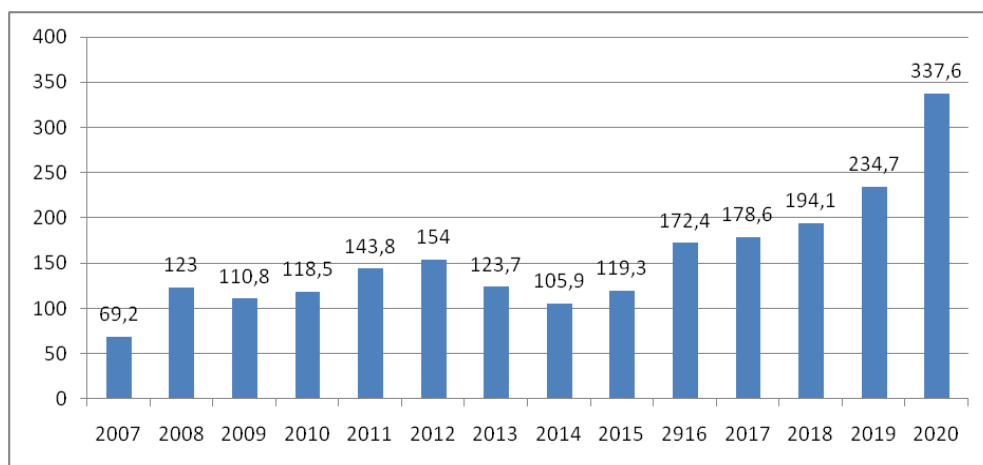
Διάγραμμα 4: Βαρόμετρο Εμπορίου Προϊόντων κατά ΠΟΕ

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Συμπερασματικά, η υγειονομική κρίση φαίνεται να λειτουργεί ως επιταχυντής μιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής αστάθειας και συνεπώς η διάρκεια και οι συνέπειες της κρίσης είναι πολύ πιθανό να υπερβούν τη χρονική έκταση της πανδημίας. Συνδυαζόμενη, δε, με την κλιματική, τη διατροφική (βλ. προειδοποιήσεις FAO), τη μεταναστευτική κρίση, καθώς και την πολιτική κρίση ηγεσίας που αντιμετωπίζουν πολλές αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες, εκτινάσσει την αβεβαιότητα σε πρωτόγνωρα ύψη αποσταθεροποιώντας περαιτέρω το διεθνές επιχειρηματικό και επενδυτικό περιβάλλον με σοβαρές συνέπειες στις εθνικές οικονομίες, και ειδικά εκείνες, όπως η ελληνική, των οποίων οι προοπτικές εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις ξένες επενδύσεις. Ενδεικτικά είναι τα ευρήματα που αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 5. Με βάση την τάση του α' τετραμήνου, ο δείκτης αβεβαιότητας οικονομικής πολιτικής παγκοσμίως σημειώνει φέτος τη μεγαλύτερη απόλυτη άνοδο στα χρονικά με αύξηση σε επίπεδα ρεκόρ κατά 100 μονάδες περίπου έναντι του 2019.

Διάγραμμα 5: Δείκτης αβεβαιότητας οικονομικής πολιτικής παγκοσμίως

Πηγή: Economic Policy Uncertainty,

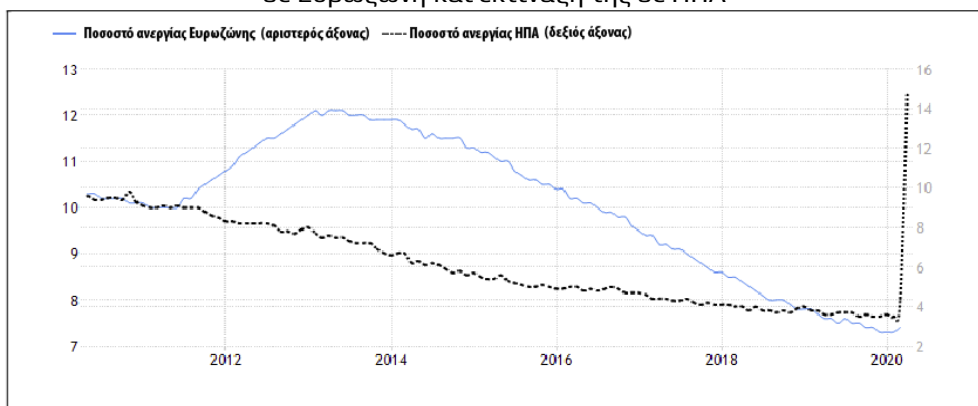
https://www.policyuncertainty.com/global_monthly.html

Σημείωση: Για το 2020 εκτίμηση βάσει στοιχείων του α' τετραμήνου

3. COVID-19 και αγορά εργασίας: Ανεργία, ανισότητα και επισφάλεια

Η αγορά εργασίας φαίνεται ότι θα αποτελέσει τον βασικό μηχανισμό προσαρμογής των εθνικών οικονομιών για την αντιμετώπιση της κρίσης. Υπάρχει μεγάλη ανησυχία για τις επιπτώσεις στην ανεργία, στην οικονομική ανισότητα και στη διεύρυνση των επισφαλών μορφών εργασίας. Αποκαλυπτικές είναι οι παρεμβάσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ). Η τελευταία σημειώνει ότι παρατηρείται μια απότομη μείωση των ωρών εργασίας παγκοσμίως λόγω της επιδημίας COVID-19, που αποτελεί και μια από τις βασικές αιτίες της διττής κρίσης προσφοράς και ζήτησης. Η ΔΟΕ προειδοποιεί επίσης ότι περίπου 1,6 δισ. εργαζόμενοι στην άτυπη οικονομία –σχεδόν το ήμισυ του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού– κινδυνεύουν άμεσα να βιώσουν κατάρρευση του βιοτικού τους επιπέδου. Πιο συγκεκριμένα, η ΔΟΕ εκτιμά ότι η μείωση των ωρών εργασίας το β' τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με τα επίπεδα πριν από την κρίση (δ' τρίμηνο του 2019) αναμένεται να φθάσει το 10,5%, απώλεια που ισοδυναμεί με 305 εκατ. θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης. Η αντίστοιχη κάμψη σε ώρες εργασίας για την Ευρώπη υπολογίζεται σε 11,8%, με το ποσοστό της ανεργίας να ανέρχεται στο 7,4% τον Μάρτιο έναντι 7,3% τον Φεβρουάριο. Η πιο εντυπωσιακή αύξηση της ανεργίας λόγω COVID-19 έχει σημειωθεί στις ΗΠΑ, όπου από 4,4% τον Φεβρουάριο εκτοξεύθηκε στο 14,7% τον Μάρτιο (βλ. Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6: Αναστροφή πτωτικής τάσης ανεργίας σε Ευρωζώνη και εκτίναξή της σε ΗΠΑ

Πηγή: Trading Economics

Η ΔΟΕ σημειώνει ότι οι μισθοί των εργαζομένων της ανεπίσημης οικονομίας σε όλο τον κόσμο έχουν μειωθεί κατά μέσο όρο 60% τον πρώτο μήνα που ξεδιπλώθηκε η κρίση. Οι εργαζόμενοι με άτυπες μορφές εργασίας είναι οι πλέον ευπαθείς από τους 3,3 δισ. ανθρώπους που απαρτίζουν το παγκόσμιο εργατικό δυναμικό, καθώς δεν έχουν προστασία σε επίπεδο πρόνοιας, πρόσβαση σε επαρκή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή τα μέσα να εργαστούν από το σπίτι.

Στο μεταξύ υπάρχει παγκόσμια ανησυχία, η οποία καταγράφεται και από το Eurofound, ότι οι ευέλικτες μορφές εργασίας, η εργασιακή ανασφάλεια και η τηλεργασία θα διαμορφώσουν τη νέα εργασιακή κανονικότητα (Πίνακας 2). Η μείωση των εισοδημάτων που θα ακολουθήσει θα επιδεινώσει περαιτέρω το ήδη εκρηκτικό πρόβλημα της οικονομικής ανισότητας. Ακόμη και το ΔΝΤ φαίνεται να ανησυχεί για τις συνέπειες της πανδημίας στα φτωχότερα και πιο εύθραυστα στρώματα της κοινωνίας, κυρίως επειδή πλήττει τους εργαζομένους με χαμηλή ειδίκευση.

Πίνακας 2: Έρευνα Eurofound σε εργαζομένους για επιπτώσεις πανδημίας

Χώρες	Μείωση ωρών εργασίας (%)	Απώλεια θέσης εργασίας (%)	Ξεκίνημα εργασίας στο σπίτι (%)	Φόβος απόλυσης το επόμενο τρίμηνο (%)	Ποσοστό (%) εργαζομένων με τηλεργασία (2015)
Ελλάδα	66,2	46,5	26	23,6	10
Γαλλία	60	29,8	37,2	13,2	26
Ιταλία	58,9	34,3	40,8	20,9	8
Ισπανία	52	30,7	30,2	19,8	16
Πορτογαλία	46	29,3	38,3	22,4	11
Κύπρος	60,5	44,1	33,2	17	17
Ιρλανδία	46,1	31,6	43,4	15	22

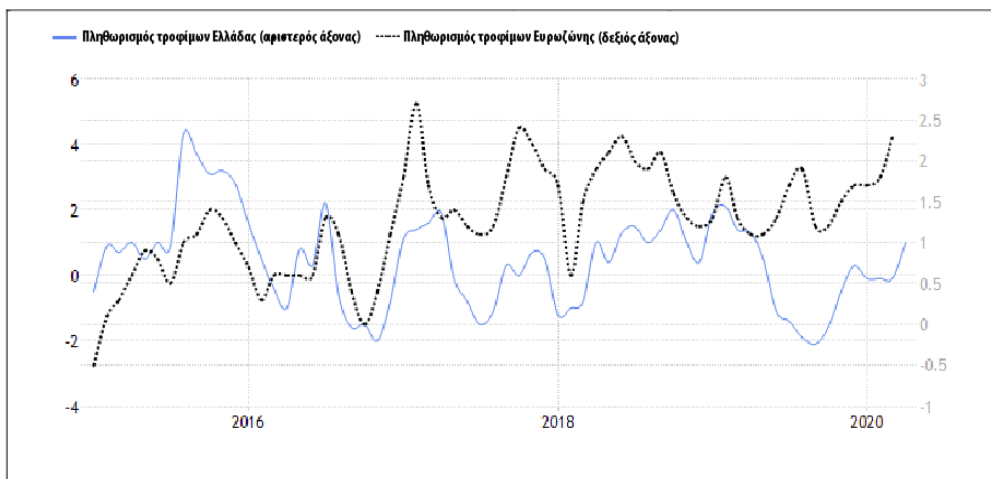
Πηγή: [Living, working and COVID-19 data](#)

Όμως, το πιο ανησυχητικό γεγονός είναι οι πιθανές συνέπειες της πανδημίας στην αύξηση των ανισοτήτων παγκοσμίως εξαιτίας της έλλειψης τροφίμων. Λόγω της διάρρηξης των αλυσίδων παραγωγής και διανομής, η παγκοσμιοποίηση της πανδημίας ενισχύει τον κίνδυνο μιας αύξησης των τιμών των τροφίμων, η οποία θα προκαλούσε διατροφικές κρίσεις σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες.

Ενδείξεις ότι οι τιμές των τροφίμων παγκοσμίως ήταν σε αυξητική τροχιά, κυρίως ως συνέπεια των ακραίων καιρικών φαινομένων που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή, υπήρχαν και πριν από την πανδημία. Ωστόσο, με το ξέσπασμα της πανδημίας σημαντικές χώρες παραγωγής τροφίμων έχουν ήδη επιβάλει απαγορεύσεις εξαγωγής ή ποσοτώσεις, όπως η Ρωσία και το Καζακστάν για τα σιτηρά, και η Ινδία και το Βιετνάμ για το ρύζι. Εν τω μεταξύ, άλλες χώρες αποθηκεύουν τρόφιμα μέσω επιταχυνόμενων εισαγωγών, όπως ισχύει για τις Φιλιππίνες (ρύζι) και την Αίγυπτο (σιτάρι). Ένας τέτοιος προστατευτισμός και ανταγωνισμός τροφίμων μπορεί να οδηγήσει σε μια παγκόσμια αύξηση των τιμών των τροφίμων, όπως συνέβη το 2010-2011. Στο Διάγραμμα 7 παρατηρούμε μια τάση αύξησης των τιμών στα τρόφιμα στην Ευρωζώνη και σε μικρότερο βαθμό στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 7: Αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων σε Ευρωζώνη και Ελλάδα

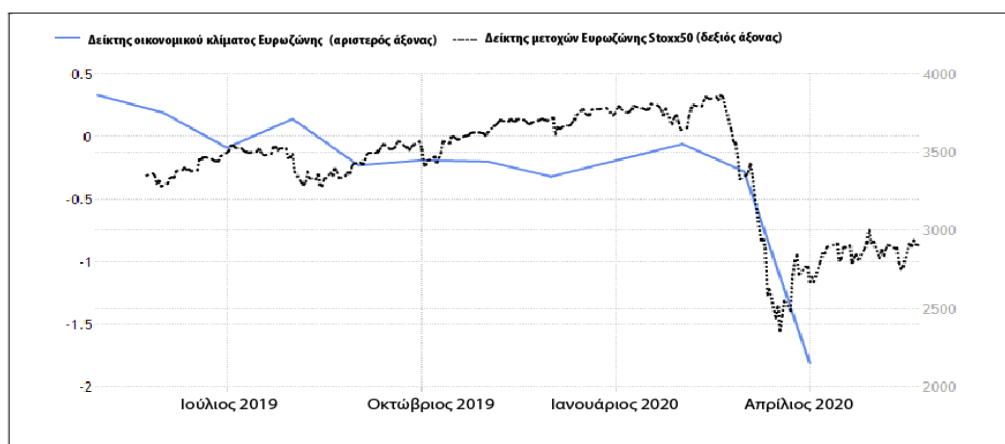
Πηγή: Trading Economics

Η αύξηση της τιμής των τροφίμων χρήζει συστηματικής παρακολούθησης και αξιολόγησης, γιατί αν συνδυαστεί με τις αρνητικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας, τότε η πραγματική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος μπορεί να οδηγήσει πολλά νοικοκυριά στη φτωχοποίηση.

4. 2021: Επιστροφή στην κανονικότητα;

Αναμφίβολα, η πανδημία COVID-19 έχει όλα τα χαρακτηριστικά ενός εξωγενούς σοκ για το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Αυτό οδηγεί πολλές κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς στην αισιόδοξη διαπίστωση ότι η διάρκεια της οικονομικής κρίσης θα είναι περιορισμένη και ότι σύντομα η παγκόσμια πολιτική οικονομία θα επανέλθει σε ένα καθεστώς κανονικότητας από το 2021. Μάλιστα γίνονται συχνά αναφορές, και στη χώρα μας, σε σενάρια ανάκαμψης σχήματος V ή U ανάλογα με τις υποθέσεις και τον βαθμό αισιοδοξίας και εμπιστοσύνης στη δυναμική της παγκόσμιας οικονομίας. Οι πιθανότητες υλοποίησης των σεναρίων αυτών σχετίζονται με: (α) τη χαμηλή βάση εκκίνησης του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2020 λόγω της αναμενόμενης μεγάλης ύφεσης, (β) τις προσδοκίες υγειονομικής κατανίκησης του κορονοϊού ως τις αρχές του 2021 και (γ) των σημαντικών δημοσιονομικών και νομισματικών πακέτων τόνωσης των εθνικών οικονομιών από τις κυβερνήσεις και τις κεντρικές τράπεζες. Ως ένδειξη του ρεαλισμού αυτών των εκτιμήσεων συχνά αναφέρεται η ισχυρή ανοδική αντίδραση των χρηματιστηριακών αγορών στο αρχικό πτωτικό σοκ (βλ. Διάγραμμα 8), η οποία εκλαμβάνεται ως προοίμιο μιας ανάλογης αντίδρασης του οικονομικού κλίματος και της πραγματικής οικονομίας το 2021.

Διάγραμμα 8: Συγκλίσεις και αποκλίσεις οικονομικού κλίματος και μετοχών στην Ευρωζώνη

Πηγή: Trading Economics

Στον αντίποδα, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που δημιουργούν αβεβαιότητα και προβληματισμό για τις διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις, και οφείλουμε στο πλαίσιο αυτό να αξιολογήσουμε τους εξωτερικούς περιορισμούς και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

Ανάμεσα σε αυτούς σημειώνουμε ως πιο σημαντικούς τους εξής:

➤ Πρώτον, την περιορισμένη αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής της ποσοτικής χαλάρωσης των κεντρικών τραπεζών να διεγείρει έναν ενάρετο κύκλο οικονομικής μεγέθυνσης μέσω των παραγωγικών επενδύσεων και της μεγέθυνσης του πραγματικού τομέα. Εάν τα νέα προγράμματα ρευστότητας χρηματοδοτήσουν νέες χρηματιστηριακές και στεγαστικές φούσκες, τότε η παγκόσμια οικονομία είναι πολύ πιθανό σύντομα να βρεθεί σε μια νέα κατάσταση χρηματοπιστωτικής αποσταθεροποίησης με δυσμενείς επιπτώσεις στη δυναμική της ανάπτυξης σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

➤ Δεύτερον, στην περίπτωση της Ευρωζώνης, τους σημαντικούς περιορισμούς στην άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής χωρίς αμοιβαιοποίηση του χρέους ή ενεργοποίηση της ΕΚΤ ως δανειστή ύστατης καταφυγής των εθνικών κρατών. Η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη δημιουργία ενός ταμείου χρηματοδότησης εθνικών αναπτυξιακών παρεμβάσεων (με μορφή επιχορηγήσεων αλλά και δανείων) αποτελεί μια θετική εξέλιξη εφόσον πράγματι υλοποιηθεί. Ωστόσο, στο σύνολό τους, οι ευρωπαϊκές εξελίξεις δείχνουν ότι τα δημοσιονομικά πακέτα παρέμβασης για τη σταθεροποίηση και ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών εξακολουθούν να μην αποτελούν πυλώνα της δημοσιονομικής κανονικότητας της ΕΕ. Η εμμονή στη δημοσιονομική ορθοδοξία πολλών ευρωπαϊκών κυβερνήσεων αφαιρεί ζωτικό αναπτυξιακό χώρο από τις εθνικές οικονομίες και δημιουργεί συνθήκες παρατεταμένης υφεσιακής παγίδευσής τους. Επιπλέον, υπάρχει σαφής κίνδυνος η επιπλέον συσσώρευση δημόσιου χρέους σε συνδυασμό με την επανεργοποίηση του Συμφώνου Σταθερότητας να οδηγήσουν σε μια νέα δημοσιονομική περιπέτεια, κυρίως τις οικονομίες του ευρωπαϊκού νότου.

➤ Τρίτον, τη μεγάλη πιθανότητα το εξωγενές σοκ της πανδημίας να ενεργοποιήσει ενδογενείς υφεσιακούς μηχανισμούς μέσω των εξελίξεων στην αγορά εργασίας. Η αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης και η μείωση των εισοδημάτων θα περιορίσουν την καταναλωτική δαπάνη και θα αυξήσουν την αδυναμία των νοικοκυριών να ικανοποιήσουν τις υποχρεώσεις τους προς τις τράπεζες και το Δημόσιο. Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε αποσταθεροποιητική επίδραση στον αδύναμο τραπεζικό τομέα της Ευρωζώνης –ο οποίος έχει τριπλάσιο ποσοστό κόκκινων δανείων συγκριτικά με τις ΗΠΑ– και κυρίως της Ελλάδας της οποίας το αντίστοιχο ποσοστό είναι πολλαπλάσιο αυτού της Ευρωζώνης.

- Τέταρτον, στις τρέχουσες συνθήκες ακραίας αβεβαιότητας, οι ξένες παραγωγικές επενδύσεις είναι πολύ πιθανό να αδρανήσουν εκ νέου. Αυτό σε συνδυασμό με την πιθανή μείωση της κατανάλωσης και των καθαρών εξαγωγών καθιστά τις δημόσιες επενδύσεις ως τον μόνο εναπομείναντα μοχλό της αναπτυξιακής δυναμικής των εθνικών οικονομιών.

ΤΕΛΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Εμμ. Μπενάκη 71Α

10681, Αθήνα

Τηλ. 210 8202257

E-mail: info@inegsee.gr

www.inegsee.gr

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη. Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

ISSN: 2654-2412

ISBN: 978-960-7402-76-9

Copyright ©INE ΓΣΕΕ